

Startnotitie: Vitaal ouder worden in onze dorpen

1 Inleiding

Het in kaart brengen van de aanpak ouderenbeleid, waarin de focus ligt op positieve gezondheid, is opgenomen in de Perspectiefnota 2022-2026 van de gemeente Renkum. Met deze startnotitie hebben wij in hoofdstuk 5 het huidige beleid uiteengezet en daarnaast ook de kaders voor nieuw beleid geformuleerd. Nadat de startnotitie is vastgesteld door de gemeenteraad werken wij deze in het actieplan uit.

De aanleiding voor de startnotitie is dat de gemeente Renkum een dubbel vergrijzende gemeente is. Landelijk is zo'n 19% van de bevolking 65+, in Renkum ligt dat percentage op 28%. In 2030 wordt in de gemeente Renkum een verdere stijging verwacht van 18% tegenover een landelijk gemiddelde van 23%¹. Oudere inwoners worden ouder terwijl er tot nu toe relatief weinig jongeren zich in onze gemeente vestigen.

Senioren hebben een belangrijke stem over hoe we samen willen leven. Sommigen werken nog (in toenemende mate), anderen passen op de kleinkinderen, of de kinderen van de burens. Daarnaast wordt familie ondersteund of doet men vrijwilligerswerk. Daarmee wordt een bron van kennis en ervaring gevormd waar anderen en de samenleving als geheel gebruik van kunnen maken. Dat kunnen oudere inwoners doen als ze vitaal zijn. Daarom willen we stilstaan bij hoe wij dit als gemeente in samenwerking met onze inwoners en belanghebbenden vorm kunnen geven.

Voor het schrijven van deze startnotitie is input opgehaald bij senioren, uitvoerende professionals, managers, bestuurders, de Adviesraad Sociaal Domein en met de Seniorenbond Renkum. Tevens is de startnotitie besproken in de Stuurgroep dorpsgericht Renkum ouderen. Deze startnotitie dient als basis voor het actieplan *Vitaal ouder worden in onze dorpen*.

2 Doelgroep

Dé oudere bestaat niet: net zoals bij elke andere leeftijdsgroep bestaan er onder senioren grote verschillen in bijvoorbeeld leefstijl, inkomen en gezondheid. Om de groep beter te begrijpen moeten we eerst de vraag beantwoorden wie tot de doelgroep behoort. Als het over de werkende senioren gaat, doelt men over het algemeen op mensen tussen de 55 tot en met 67 jaar. Als het over de 'vitale senioren' gaat spreekt men vaak over de groep van 55 tot en met 75 jaar. En als het over de kwetsbare senioren gaat denken we vaak aan de groep 75+. In de praktijk kan iemand van 60 jaar evengoed heel kwetsbaar zijn.

Voor deze startnotitie gaan we uit van twee groepen senioren:

- Vitale senioren
- Kwetsbare senioren

2.1 Vitale senioren

Voor de groep senioren is gezond zijn en gezond blijven van groot levensbelang. De laatste decennia is er steeds meer aandacht voor een gezonde levensstijl, hierdoor blijven senioren steeds langer vitaal. Voorbeelden zijn: letten op wat je eet, hoeveel je beweegt en zorgen voor voldoende rust en ontspanning. De gemeente Renkum wil bijdragen aan 'zo lang mogelijk' vitaal blijven. Dit kan gerealiseerd worden door in te zetten op preventieve programma's rondom bewegen, ontmoetingen, toegankelijke ruimtes, een passend woningaanbod en voorlichting. Vroegtijdig starten vergroot de kans op vitaliteit bij senioren.

2.2 Kwetsbare senioren

Kwetsbaarheid kan zich op vele manieren uiten. De ene oudere heeft bijvoorbeeld moeite met boodschappen doen terwijl de andere oudere last heeft van vergeetachtigheid. We onderscheiden dan ook vier 'gebieden' waarop ouderen kwetsbaar kunnen zijn: fysieke (belemmeringen in hun fysieke functioneren door bijvoorbeeld gewichtsverlies, evenwichtsproblemen, vermoeidheid), cognitieve (belemmeringen in cognitie zoals geheugen en flexibiliteit), sociale (belemmeringen door eenzaamheid of verlies van sociale steun) en psychische kwetsbaarheid (belemmeringen door psychische aandoeningen zoals een depressie).

¹ De kleinere stijging in Renkum kan verklaard worden doordat de grootste stijging in het aantal 65-plussers al geweest is (*Versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie*, 2022).

3 Doelstelling

Beleid gericht op vitaal ouder worden is geen op zichzelf staand beleid, maar facetbeleid. Vanuit het wettelijke kader neemt de gemeente haar rol hierin. Daarin staan wij niet alleen, wij werken hierin samen met diverse partijen, die ook handelen vanuit een wettelijk kader en daarnaast vanuit hun eigen visie. Denk daarbij aan bijvoorbeeld zorgverzekeraars, casemanagers dementie, huisartsen, de GGD en het Openbaar Vervoer.

Wat willen we bereiken?

Een sociale, fysieke en inclusieve omgeving en infrastructuur waarin je als inwoner van de gemeente Renkum gezond, vitaal en participierend leeft en oud kunt worden. Daarbij is er aandacht voor wonen, gezondheid, bewegen, vrijwilligerswerk, mantelzorg en ontmoeting.

In deze notitie willen wij onze rol definiëren en richting geven om te komen tot een actieplan waarin wij vitaal ouder worden in onze gemeente ondersteunen.

4 Positieve Gezondheid

Een steeds belangrijker wordende pijler is Positieve Gezondheid. Positieve Gezondheid is een bredere kijk op gezondheid waarbij het niet zozeer gaat om 'niet ziek zijn', maar juist om persoonlijk welbevinden, lichaamsfuncties, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en het dagelijks leven. Onze gemeente omarmt dit uitgangspunt. Met deze brede benadering dragen we bij aan het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele, sociale en inclusieve uitdagingen in het leven om te gaan. We verwachten dat deze bredere invalshoek de komende jaren een grotere rol krijgt in de samenleving.

De keuze om vanuit Positieve Gezondheid te werken aan lokaal gezondheidsbeleid is door de Coronacrisis nogmaals positief bevestigd. Tijdens deze periode konden mensen minder bewegen en waren veel sociale activiteiten niet of minder mogelijk. Aandacht voor Positieve Gezondheid kan bijdragen aan het opvangen van de nadelige gevolgen van de coronamaatregelen, zoals eenzaamheid, minder bewegen en kansenongelijkheid.

Wonen met zorg, voor senioren in het bijzonder, vraagt expliciet aandacht. Steeds meer senioren blijven zelfstandig wonen met relatief meer eenzaamheid en de maatschappij ervaart een grote(re) druk op de woningmarkt tot gevolg. Het antwoord beperkt zich niet tot het aantal geschikte woningen voor senioren, maar moet vooral in verbinding met preventie en zorg dicht bij huis gezocht worden. Dat kan alleen vanuit een brede geïntegreerde aanpak vanuit het sociaal domein in samenhang met het ruimtelijk domein. Daarbij richten wij ons als gemeente breed op het versterken van de sociale basis.

Omdat Positieve Gezondheid belangrijker wordt, zien wij dit als kapstok voor de verdere invulling van het actieplan voor de komende jaren: *wat gaan we doen/bereiken binnen elke beleidslijn en welke (financiële) middelen zetten we daarvoor in? Vervolgens wordt dit concreet uitgewerkt in het actieplan *Vitaal ouder worden in onze dorpen*.*

Het actieplan willen we zoveel mogelijk integraal benaderen. Dit doen wij aan de hand van de zes pijlers van Positieve Gezondheid²:

- Lichaamsfuncties - 'Ik voel mij gezond en fit'
- Mentaal welbevinden - 'Ik voel mij vrolijk'
- Zingeving - 'Ik heb vertrouwen in mijn eigen toekomst'
- Kwaliteit van leven - 'Ik geniet van mijn leven'
- Meedoen - 'Ik heb goed contact met andere mensen'
- Dagelijks leven - 'Ik kan goed voor mijzelf zorgen'

5 Aanzet uitwerking

5.1 Bestaand beleid

Voor een werkbaar actieplan voor het waarborgen en verhogen van de kwaliteit van leven als je ouder wordt moet er sprake zijn van een logische samenhang tussen sociaal domein en ruimtelijke

² <https://mijnpositievegezondheid.nl/tools/positieve-gezondheid/>, geraadpleegd op 26 oktober 2022.

ordering. Daarvoor kijken wij naar de thema's en elementen in ons vastgesteld beleid die van invloed zijn op het actieplan.

De volgende punten worden momenteel uitgevoerd m.b.t. het ouderenbeleid in de gemeente Renkum:

Afspraken in het Integraal Zorgakkoord (IZA)

In het IZA³ zijn afspraken gemaakt over de versterking van de samenwerking tussen het gemeentelijk sociaal domein en de eerstelijnszorg (wijk/buurtzorg, huisartsen en lichte vormen van GGZ). Daarnaast zijn afspraken gemaakt om domeinoverstijgend werken – tussen verzekerde zorg, langdurige zorg, maatschappelijke zorg en ondersteuning en jeugdzorg – makkelijker te maken en de financiering van domeinoverstijgende samenwerking mogelijk te maken. De samenwerking tussen gemeenten en zorgpartijen moet meer lokaal maatwerk mogelijk maken. Gemeenten worden hierbij vanuit de regio ondersteund door het opzetten van een 'regionale preventieinfrastructuur'. De gemeenten en de marktleader zorgverzekeraar in de zorgkantorregio faciliteren gezamenlijk de samenwerking in de regio.

Blijf in je kracht

Blijf in je Kracht is een gezamenlijk project van eerstelijns zorgverleners, welzijnswerkers van Renkum voor Elkaar, vrijwilligers, mantelzorgers, de gemeente Renkum en iedereen die regelmatig in contact komt met senioren in de buurten van de gemeente Renkum. Het doel is het bevorderen van de drie pijlers; gezonde voeding, mee blijven doen en het voorkomen van afname van de spierkracht.

Een Tegen Eenzaamheid

Het Rijk steunt met het programma Één tegen Eenzaamheid de gemeenten in hun strijd tegen eenzaamheid. Een belangrijke stap om te bereiken is het signaleren en het bespreken van eenzaamheid en om op die manier het gevoel van eenzaamheid op een duurzame manier te doorbreken. Eenzaamheid komt onder alle lagen van de bevolking voor. In de gemeente Renkum zijn de cijfers m.b.t. eenzaamheid vergelijkbaar en, net als in de rest van Nederland, gestegen ten opzichte van vorige onderzoeken. Hiervan is 30% sociaal eenzaam en 24% emotioneel eenzaam⁴.

Netwerk Dementie Arnhem en Omstreken (NDAO)

Het NDAO biedt ondersteuning en zorg aan mensen met dementie en hun naasten in de regio Arnhem en omstreken. Het NDAO faciliteert de samenwerking tussen partijen en zorgt ervoor dat informatie over dementie en het ondersteuningsaanbod op één plek voor de inwoner beschikbaar is. De doelstelling van het NDAO is om ondersteuning voor mensen met dementie integraal en toekomstbestendig vorm te geven waarbij duidelijkheid bestaat over ieders rol en verantwoordelijkheid. De ondersteuning is hierin ingericht vanuit de personen met dementie en hun mantelzorgers, conform de Zorgstandaard Dementie⁵. De gemeente Renkum kent een grote groep inwoners met dementie. NDAO verzorgt trainingen Samen Dementievriendelijk. In Renkum gaat het om circa 850 inwoners op het totale aantal inwoners van 31.500.

Onderzoek Versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie

De partners van het Netwerk Dementie Arnhem en Omstreken (NDAO) hebben in 2022 gezamenlijk het bureau *Ecorys* opdracht gegeven om het aanbod aan dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie te onderzoeken en om aan de hand daarvan inzicht te krijgen in de knelpunten en om daarvoor passende oplossingen te vinden. De resultaten zijn medegedeeld aan de gemeenteraad in de brief: "*Onderzoek Versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie.*"

Netwerk Dementie Gelderse vallei

Dementie Gelderse Vallei is een samenwerkingsverband van meerdere zorgorganisaties in gemeenten Ede, Renkum en Wageningen. De keten strekt zich uit van welzijn en informele hulp in de thuissituatie tot en met goede specialistische diagnostiek, opvang en behandeling.

Onafhankelijke cliëntondersteuning

Onder onafhankelijke cliëntondersteuning bieden wij informatie, advies en algemene ondersteuning die bijdraagt aan het versterken van de zelfredzaamheid en participatie. Daarbij het verkrijgen van een zo integraal mogelijke dienstverlening op het gebied van maatschappelijke ondersteuning,

³ *Integraal Zorgakkoord (IZA) en Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA)*, 2022. Link: [06-integraal-zorgakkoord-en-gezond-en-actief-leven-akkoord.pdf \(vng.nl\)](#)

⁴ *Gezondheid in Renkum: Resultaten gezondheidsmonitor 2020*, juli 2022.

⁵ De Zorgstandaard Dementie is een leidraad voor professionals en beschrijft in algemene termen wat vanuit het perspectief van personen met dementie en hun mantelzorgers goede dementiezorg- en ondersteuning is.

preventieve zorg, jeugdhulp, onderwijs, welzijn, wonen, werk en inkomen. Uit gesprekken met de Adviesraad Sociaal Domein en het jaarlijkse Wmo-cliënttevredenheidsonderzoek blijkt dat cliëntondersteuning niet altijd als zodanig wordt herkend en ook daadwerkelijk wordt bereikt.

Hulpdienst voor Elkaar

Begeleiding en vervoer naar locatie, klusjes in en rondom het huis of tuin, samen boodschappen doen en telefoonwacht.

MEE Gelderse Poort

Voor het bieden van onafhankelijke cliëntondersteuning aan inwoners met een lichamelijke, verstandelijke, psychische en/of zintuiglijke beperking ontvangt MEE Gelderse Poort subsidie. Het staat nog niet duidelijk genoeg op de kaart.

Rechtswinkel

Zakelijke fiscaal, juridische en administratieve ondersteuning van inwoners, geleverd door vrijwilligers telefonisch, tijdens inloopsprekuren en bij inwoners thuis.

Renkum voor Elkaar

Netwerkorganisatie van Huis van Renkum en Stimenz die zich inzetten voor het sociaal welbevinden van onze inwoners.

Stuurgroep dorpsgericht gemeente Renkum

Periodiek komt de stuurgroep dorpsgericht gemeente Renkum bij elkaar om actuele onderwerpen te bespreken. De stuurgroep bestaat uit huisartsen, Dementiezorg Gelderse Vallei, Netwerk Dementie Arnhem en Omstreken, Renkum voor Elkaar en de gemeente Renkum.

Uitvoeringsprogramma: aanpak eenzaamheid en dementie

Het uitvoeringsplan is gericht op regionale samenwerking om uitvoering te geven aan een dementievriendelijke gemeente in de aanpak tegen eenzaamheid.

Dementiescan: door Alzheimer NL: tak Renkum

Het doen van de dementiescan, opmaak van rapportages en organiseren van een bijeenkomst voor het bespreken daarvan.

De Zonnebloem

Nationale Vereniging de Zonnebloem verrijkt het leven van mensen met een lichamelijke beperking en dat van haar vrijwilligers door sociale en recreatieve activiteiten mogelijk te maken.

Gezamenlijke maaltijden door Buurth, Oase, Ons Middelpunt en Huis van Renkum

Regionale communicatie dementie

Onderdeel van regionale communicatie over dementievriendelijk gemeentelijk handelen, rol voor de wethouder(s) en lokale sleutelfiguren in de samenleving.

Renkum voor Elkaar - Trefpunt mantelzorg

Mantelzorgers kunnen hun verhaal delen onder elkaar. Er is veel herkenning onderling en zij steunen elkaar.

Ondersteunen van sportclubs door sport en beweegteam

Er wordt samengewerkt met het sport- en beweegteam, onder andere in het koppelen van maatjes aan inwoners.

Trainingen Samen Dementievriendelijk

Training van inwoners, waaronder lokale ondernemers en ons sociaal team (in combinatie met Renkum voor Elkaar) over samen dementievriendelijk: combinatie vanuit regionale inzet en lokale inzet. Doel: herkennen van dementie en hoe ermee om te gaan.

Vrijwillige ouderenadviseurs

Door Seniorenbond Renkum zijn vrijwillige ouderenadviseurs opgeleid. Vanaf december 2021 worden deze vrijwilligers ingezet voor 75 plussers die met vragen bij hen terecht kunnen. Daarnaast worden maandelijks activiteiten georganiseerd.

Waardering mantelzorgers/vrijwilligers

In de gemeente Renkum wordt de Week van de Onbekende Held georganiseerd. Een waarderingssweek voor vrijwilligers en mantelzorgers vol met leuke activiteiten.

5.2 Nieuw beleid

Om het ouderenbeleid in de gemeente Renkum verder vorm te geven, besteden we in het actieplan aandacht aan de volgende punten:

Lokaal hitteplan

Het doel van een lokaal hitteplan is het tijdig attenderen van instellingen, zorgverleners en vrijwilligers op aanhoudende hitte. Zo kunnen zij maatregelen nemen om de gezondheidsrisico's van aanhoudende hitte te beheersen.

Pre-mantelzorg woningen

Door Ruimtelijke Ordening worden beleidsregels opgesteld om het voor inwoners mogelijk te maken een pre-mantelzorg woning te plaatsen. Een pre-mantelzorgwoning is een regeling voor mensen die nog geen (urgente) mantelzorg krijgen, maar waarvan verwacht wordt dat dit in de toekomst wel nodig zal zijn. Mensen willen graag ouder worden in de omgeving van kinderen of andere familie. Door het plaatsen van een pré-mantelzorgwoning is het voor hen mogelijk om bij elkaar in de buurt te wonen.

Onafhankelijke cliëntondersteuning

De gemeente Renkum wil het aanbod, de vindbaarheid en de kwaliteit van de ondersteuning verbeteren. Dit gaat de gemeente doen door te onderzoeken hoe het nu gaat en een plan van aanpak op te stellen voor verbeteringen.

Nationale ombudsman Rapport 'Met te weinig genoeg nemen'

Het onderzoek 'Met te weinig genoeg nemen' van de Nationale ombudsman naar het niet benutten van inkomensvoorzieningen door ouderen in een kwetsbare positie wordt hierin ook meegenomen. Het komt nog te regelmatig voor dat ouderen hun recht op inkomensvoorzieningen niet weten te benutten. Aanbevolen wordt om ouderen proactief te benaderen met persoonlijk contact, het benutten van intermediairs en het gebruik van beschikbare data. Onder de 75-plussers in de gemeente hebben relatief veel mensen (10%) een inkomen onder de armoedegrens⁶. Ook is voor deze groep de digitale samenleving een uitdaging. Ook blijkt dat ouderen niet altijd genoeg gebruik maken van mogelijkheden bij de gemeente of van de onafhankelijke cliëntondersteuning⁷.

OV-ambassadeurs

OV-ambassadeurs zijn vrijwilligers die anderen op weg helpen om de overstap naar het OV te maken. Dit doen ze door in een gemeente door het verzorgen van:

- Informatiebijeenkomsten (fysiek en online);
- Proefreizen in klein groepsverband;
- Inloopsprekuren in bibliotheken en/of wijkcentra;
- Telefonische gesprekken op werkdagen.

Valpreventie senioren

Valongevallen bij senioren is een ernstig probleem. Gezien de ernst van valongevallen, de bijkomende hoge medische kosten en omdat de complexiteit van zorg in de eerste lijn toeneemt, is preventie van valongevallen in de thuissituatie belangrijk.

6 Totstandkoming actieplan

Fase 1: Agenderen

In de eerste fase 'Agendavorming' verkennen wij de omvang van de opgave en stellen wij de opdracht vast.

Interne aftrap	September 2022	Opstellen startnotitie <i>Vitaal ouder worden in onze dorpen</i>
Startnotitie	December 2022	De startnotitie beschrijft de systematische werkwijze bij het komen tot een actieplan. Deze notitie wordt vastgesteld door college en raad. Belanghebbenden en betrokken partners (zie onderaan dit hoofdstuk) worden geïnformeerd en opgeroepen om deel te nemen aan de bijeenkomsten en klankbordsessies.
Formele aftrap	Januari 2023	Na vaststelling door college en de raad is dit de formele start waarbij alle betrokken partners worden geïnformeerd over het proces.

⁶ Gezondheid in Renkum: Resultaten gezondheidsmonitor 2020, juli 2022.

⁷ Nationale Ombudsman: Rapport *Met te weinig genoeg nemen*, juni 2022.

Klankbordsessies	Januari 2023 – april 2023	Wij gaan in gesprek met de belanghebbenden zoals inwoners, welzijnsinstellingen en regionale partners. Wat zien zij als kans of bedreiging en hoe wenst men samen te werken in de verdere beleidsontwikkeling? Dit gesprek voeren wij binnen de beschreven thema's en vraagstukken. Het doel is om zoveel mogelijk informatie op te halen voor een visie en actieplan op seniorenbeleid. Hierbij zetten wij in op een interactief proces. Het actieplan wordt opgesteld op basis van bovenstaande.
Raadsontmoeting	Q2 van 2023	In Q2 van 2023 vindt een raadsontmoeting plaats. Vervolgens wordt ook het actieplan aangeboden ter besluitvorming.

Fase 2: Ontwikkelen en besluiten/participatie

In het actieplan *Vitaal ouder worden in onze dorpen* staan de definitieve beleidsthema's en uitgangspunten omschreven. Met input van belanghebbenden, een verdiepende analyse en onderzoek naar praktijkvoorbeelden 'Best Practices' is de startnotitie tot stand gekomen. Het nieuwe actieplan *Vitaal ouder worden in onze dorpen* wordt vastgesteld door de gemeenteraad in Q2 van 2023.

Fase 3: Uitvoering

Het vastgestelde actieplan moet worden geïmplementeerd. Hierin staat beschreven hoe wij de doelen uit de startnotitie *Vitaal ouder worden in onze dorpen* in de komende jaren gaan realiseren. Het programma gaat dieper in op resultaten, activiteiten, samenwerkingspartners en middelen.

Fase 4: Communicatie

In de lokale kranten en sociale media kanalen zal worden vermeld dat de gemeente Renkum bezig is met het actieplan.

Fase 5: Monitoren

Een vast onderdeel in het proces is de monitoring tijdens het project en de evaluatie na afloop. Niet alleen om te controleren, maar vooral om te leren en te verbeteren. Middels indicatoren meten we de resultaten.

Intern betrokken

- Wethouder Wmo
- Manager Sociaal Domein
- Beleidsmedewerkers Wmo
- Team beleid Sociaal Domein
- Team Beheer Openbare Ruimte
- Team Ruimtelijke Ontwikkeling
- Team Bedrijfsvoering (financiën, communicatie)
- Adviesraad Sociaal Domein
- College van Burgemeester & wethouders
- Gemeenteraad

Extern betrokken

- Bewonersplatforms
- Seniorenbond Renkum
- Huisartsen

6.1 Belanghebbenden

De toekomstige besluiten wat betreft het actieplan zijn van invloed op een grote groep inwoners en aanbieders. De volgende belanghebbenden worden hierbij betrokken:

- Inwoners
- Zorgaanbieders
- Zorgverzekeraars
- Welzijns-maatschappelijke organisaties
- Gezondheidsorganisaties
- Bedrijven
- Verenigingsleven

November 2022